

Filip Franković, Ana Đukić, Sanjin Mihelić

Prilog poznavanju arheoloških lokaliteta na području Hrvatske Kostajnice te općina Majur i Hrvatska Dubica

Filip Franković
 Institut für Ur- und Frühgeschichte, Universität Heidelberg
 D – 69 117 Heidelberg, Sandgasse 7
 Ana Đukić
 Arheološki muzej u Zagrebu
 HR – 10000 Zagreb, Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
 Sanjin Mihelić
 Arheološki muzej u Zagrebu
 HR – 10000 Zagreb, Trg Nikole Šubića Zrinskog 19

UDK: 902.2(497.527Hrv. Kostajnica)“2017/2018“
 Prethodno priopćenje/Preliminary Communication
 Primljen/Received 27. 12. 2019.

Ključne riječi: sustavni terenski pregled, probno bušenje, iskopavanje, keramika, brončano doba, srednji vijek

Key words: field survey, trial probing, excavation, pottery, Bronze Age, Middle Ages

Arheološki muzej u Zagrebu u dva je navrata, 2017. i 2018. godine, provodio istraživanja na području grada Hrvatske Kostajnice te općina Hrvatska Dubica i Majur. Cilj istraživanja bio je sustavnim terenskim pregledom, uzorkovanjem tla te probnim sondažnim istraživanjima dobiti bolji uvid u arheološku topografiju proučavanog područja. Tijekom spomenutih dviju sezona istraživanja su provedena na pet odabranih položaja i okolnom prostoru: Umka i Gradina u općini Hrvatska Dubica, Čukur i Kamenik u općini Majur te Unka na granici između Hrvatske Kostajnice i općine Majur. Tragovi aktivnosti iz različitih razdoblja ljudske prošlosti utvrđeni su na položajima Gradina, Kamenik i Unka, a u ovom su radu izloženi rezultati provedenih istraživanja.

UVOD – STANJE ISTRAŽENOSTI NA PROUČAVANOM PROSTORU

Prostor hrvatskog Pounja široj je javnosti poznat zbog ostataka srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih građevina. Ipak, velik broj slučajnih i površinskih nalaza ukazuje na to da je spomenuti prostor bio naseljavan i u ranijim razdobljima ljudske prošlosti.¹

Najstariji nalazi s proučavanog područja pripisani su bakrenodobnoj vučedolskoj kulturi, a potječu s položaja Osječnica, Gradina iznad Goričke i Ljeskovac² te Unčani.³

Svakako najpoznatiji nalazi iz pretpovijesnog razdoblja su oni pripisani kasnom brončanom dobu – ostave Javornik⁴ i Matijevići.⁵ Osim toga, na položaju Narda kod Dvora pronađeno je 13 žarnih grobova iz kasnoga brončanog doba.⁶ Mlađem željeznom dobu pripisani su nalazi s Osjenčice i Gradine kod Goričke, gdje su zabilježeni tragovi rudarenja željezne (limonit) te srebrne i olovne (galenit) rudače.⁷

Iz razdoblja antike potječe više vrsta nalaza i to s različitih lokacija,⁸ a svakako valja istaknuti pet miljokaza iz okolice Baćina koji ukazuju na naseljavanje u razdoblju Rimskog Carstva od kraja 2. do početka 4. stoljeća.⁹ Na rimsku prisutnost na proučavanom prostoru ukazuju i nalazi novca iz Donjih Cerovljana i Dvora na Uni, mnoštvo novca i ulomak rimskog žrtvenika posvećenog Jupiteru iz Goričke, više zlatnika cara Valentinijana iz Graduše Posavske (Sunja), dio olovnog sarkofaga i opeke s položaja „Vladića jama“ ili „Kločkovača“, miljokazi i nalazi novca iz Hrvatske Dubice, miljokaz s položaja Tirol iz Hrvatske Kostajnice, kao i nalazi rimskog novca iz Zatona.¹⁰

Od srednjovjekovnih lokaliteta na proučavanom se prostoru ističu Gvozdansko, kaštel koji je vjerojatno građen nakon 1463. godine, zatim Majur kod Hrvatske Kostajnice

1 Primjerice, pretpovijesna gradina u Dražkovcu kod Dvora. Vidi: MIRNIK, IVAN, 2007., 16.

2 DURMAN, ALEKSANDAR, 1991., 90 – 91, MIRNIK, IVAN, 2007., 16, ŠKILJAN, FILIP, 2008., 5.

3 DURMAN, ALEKSANDAR, 1991., 91 – 92, MIRNIK, IVAN, 2007., 33.

4 VINSKI, ZDENKO; VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, 1956., br. 27, VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, 1983., 660, VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, 1973., T. 98 – 99, KARAVANIĆ, SNJEŽANA, 2009., 98, br. 20.

5 VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, 1983., 665, T. 96, VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, 1973., 169, T. 126A: 2 – 3, T. 129: 6, KARAVANIĆ, SNJEŽANA, 2009., 99 – 100, br. 32.

6 DURMAN, ALEKSANDAR, 1991., 91, MIRNIK, IVAN, 2007., 32.

7 MIRNIK, IVAN, 2007., 16.

8 BOJANOVSKI, IVO, 1984., 156 – 166, 230 – 233, 248 – 253, 260 – 261, MIRNIK, IVAN, 2007., 16.

9 MIRNIK, IVAN, 2007., 16 – 22, ŠKILJAN, FILIP, 2008., 6.

10 MIRNIK, IVAN, 2007. Donji Cerovljani, 22; Dvor na Uni, 23; Gorička, 24; Sunja, 25; Hrvatska Dubica, 28; Hrvatska Kostajnica, 30; Zaton, 33.

Karta 1 Prikaz položaja lokaliteta Umka i Gradina koji su istraživani 2017. i 2018. godine. Brojevi na karti odgovaraju brojevima u tekstu (F. Franković, 2019.).

Map 1. Sites of Umka and Gradina, researched in 2017 and 2018. Numeration on map corresponds to numeration in text (F. Franković, 2019)

Karta 2 Prikaz položaja lokaliteta Čukur i Kamenik koji su istraživani 2017. i 2018. godine. Brojevi na karti odgovaraju brojevima u tekstu (F. Franković, 2019.).

Map 2. Sites of Čukur and Kamenik, researched in 2017 and 2018. Numeration on map corresponds to numeration in text (F. Franković, 2019)

gdje je pronađen bizantski novac (6. st.), utvrda Zrin koja se spominje već potkraj 13. stoljeća te utvrda Pedalj.¹¹

Tijekom 2005. godine na području općine Dvor proveden je sustavni terenski pregled u organizaciji Arheološkog odjela Ministarstva kulture Republike Hrvatske, čija je svrha bila izrada prostornog plana Općine Dvor.¹² Terenski pregled izvršen je i 2009. godine na trasi kostajničke obilaznice. Posljednji detaljan osvrt na arheološku topografiju područja oko Dvora, Hrvatske Kostajnice i Hrvatske Dubice objavljen je 2007. godine, kada su na širem području omeđenom rijekama Savom i Unom zabilježena 34 položaja s

kojih potječu arheološki nalazi.¹³ Nažalost, bez obzira na bogatu arheološku baštinu, osim spomenutih istraživanja manjeg obujma na spomenutom području nije bilo opsežnih terenskih pregleda niti su vođena sustavna istraživanja većeg opsega, zbog čega je cilj istraživanja provedenih 2017. i 2018. godine bio kroz sustavne terenske preglede, probna bušenja i probna sondažna istraživanja proširiti znanje o arheološkoj topografiji na širem području Hrvatske Kostajnice te općina Hrvatska Dubica i Majur.

METODOLOGIJA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Područje oko Hrvatske Kostajnice i Hrvatske Dubice posljednjih je godina obilježeno snažnom depopulacijom koja

11 MIRNIK, IVAN, 2007. Gvozdansko, 25; Majur, 32; Pedalj, 33; Zrin, 34 – 36; Zaton, 33.

12 Rezultati su prezentirani su sklopu izložbe *Arheološka baština hrvatskog Pounja – Hrvatska Kostajnica, Dvor i Hrvatska Dubica* koja je postavljena 2005. godine u Hrvatskoj Kostajnici.

13 MIRNIK, IVAN, 2007., 15. Sedam položaja s pretpovijesnim, 22 s antičkim, tri sa srednjovjekovnim, jedan s pretpovijesnim i antičkim (Hrvatska Dubica), jedan s antičkim i srednjovjekovnim (Gvozdansko) te jedan s pretpovijesnim, antičkim i srednjovjekovnim materijalom (Gorička); 2008. godine objavljen je pregled lokaliteta na Baniji, ali bez novih podataka. Vidi: ŠKILJAN, FILIP, 2008.

br.	položaj	k.o.	k.č.	koordinate (HTRS96 sustav)	terenski pregled	probno bušenje	iskopavanje	pretpovijest	antika	srednji vijek	novi vijek
1	Umka	Cerovljani	506/2	N: 5008082, E: 521236	+	+	-	-	-	-	-
2	Čukur	Krčevo	658/47	N: 5015275, E: 501480	+	+	-	-	-	-	-
3	Kamenik	Krčevo	87/1	N: 5016848, E: 501748	+	+	-	-	-	+	+
4	Gradina	Dubica	-	N: 5008884, E: 525647	+	+	-	?	?	+	+
5	Unka	Kostajnica	2544-2556	N: 5012168, E: 504056 (prema rješenju o preventivnoj zaštiti N: 45.151719, E: 16.33612)	+	+	+	brončano doba?	+	+	-

Tab. 1 Popis istraživanih položaja na području Hrvatske Kostajnice te općina Majur i Hrvatska Dubica, s oznakom razdoblja iz kojega potječu prikupljeni ulomci keramike (A. Đukić, 2019.).

Tab. 1. List of researched areas on the territory of Hrvatska Kostajnica, Majur and Hrvatska Dubica, with indicated chronological periods of pottery fragments found on site (A. Đukić, 2019)

je započela u ratnim i poratnim godinama. Jedna je od posljedica depopulacije sve manji broj obrađenih poljoprivrednih površina, odnosno sve veći broj zaraslih i pošumljenih površina koje otežavaju sustavni terenski pregled. Valja napomenuti da se najveći dio obrađenih površina nalazi uz rijeku Unu, što u metodološkom smislu također predstavlja problem jer se arheološki slojevi zbog naplavlivanja ponekad nalaze ispod aluvijalnog sedimenta značajne debljine.

Zbog navedenih problema pri novim je istraživanjima bilo potrebno razviti novi metodološki pristup u proučavanju cijelog područja. Kako bi se dobio uvid u prostornu distribuciju lokaliteta te utvrdili načini na koji zapuštenost krajolika utječe na njihovu površinsku vidljivost (bez zadiranja u arheološke slojeve), tijekom 2017. godine obilazeni su srednjovjekovni lokaliteti u Sisačko-moslavačkoj županiji¹⁴ koji se nalaze na položajima s topografijom sličnom onoj oko Hrvatske Kostajnice. Najbolji uvid u postojeće stanje pružili su lokaliteti Prevršac i Hrastovica, gdje je ustanovljeno da je lokalitete gotovo nemoguće uočiti uobičajenim terenskim pregledom ili uočiti na satelitskim snimkama čak i nakon uzimanja GPS točke. Primjeri bolje očuvanih lokaliteta, poput Prevršca ili Hrastovice, pokazuju da nije iznenađujuće što su lokacije nekih od položaja poznatih iz pisanih izvora arheološki i dalje nepotvrđene.¹⁵

Zbog svega navedenog, metodološki pristup korišten u istraživanjima 2017. i 2018. godine uključivao je sljedeće: proučavanje topografskih karata (prema toponimima su odabrane lokacije Čukur (karta 2), Umka (karta 1), Unka (karte 4 i 5, sl. 3), Kamenik (karta 2) i Gradina (karta 1), razgovor s lokalnim stanovništvom, sustavni terenski pregled, uzorkovanje tla sondom,¹⁶ kao i probna iskopavanja.

Tijekom 2017. godine ispitani su položaji Umka i Gradina kraj Hrvatske Dubice (karta 1), Čukur u općini Majur (karta 2) te Unka na granici između općine Majur i grada Hrvatske Kostajnice (karta 4). U smislu terenskog pregleda, metodologija korištena u ovim istraživanjima uključivala je podjelu površine na traktove koji su definirani na temelju smjera pružanja obrađenih polja. Težilo se tome da niti jedan trakt ne prelazi dimenzije 100 x 100 m, ali su zbog konfiguracije terena, rasporeda polja ili drugih čimbenika dimenzije ponekad promijenjene za +/- 20 m. Traktovi su pregledavani u paralelnim linijama koje su međusobno udaljene 15 m, uz povremenu kontrolu razdaljine. U svakom je traktu postavljeno maksimalno osam linija kako bi se ograničile i kontrolirale dimenzije pregledane površine. Površinski nalazi keramike (dijagnostički ulomci) prikupljeni su i bilježeni s obzirom na pregledanu liniju i trakt, dok su za posebne nalaze uzimane GPS koordinate.

Tijekom 2018. godine cilj je bio nastaviti istraživanja na položajima Unka i Gradina. Šire područje oko spomenutih položaja obuhvaćeno je sustavnim terenskim pregledom (21 trakt) i nizom probnih bušenja (pedesetak). Osim toga, istraživan je i položaj Kamenik (karta 2). Prilikom terenskog pregleda korištena je nešto drugačija metodologija u odnosu na 2017. godinu. Točnije, traktovi su ograničeni na dimenzije 100 x 100 metara, a linije unutar svakog trakta dodatno su podijeljene na pet segmenata od po 20 metara duljine kako bi se preciznije dokumentirala prostorna distribucija nalaza.

REZULTATI TERENSKOG PREGLEDA, PROBNIH BUŠENJA I PROBNIH ISKOPAVANJA

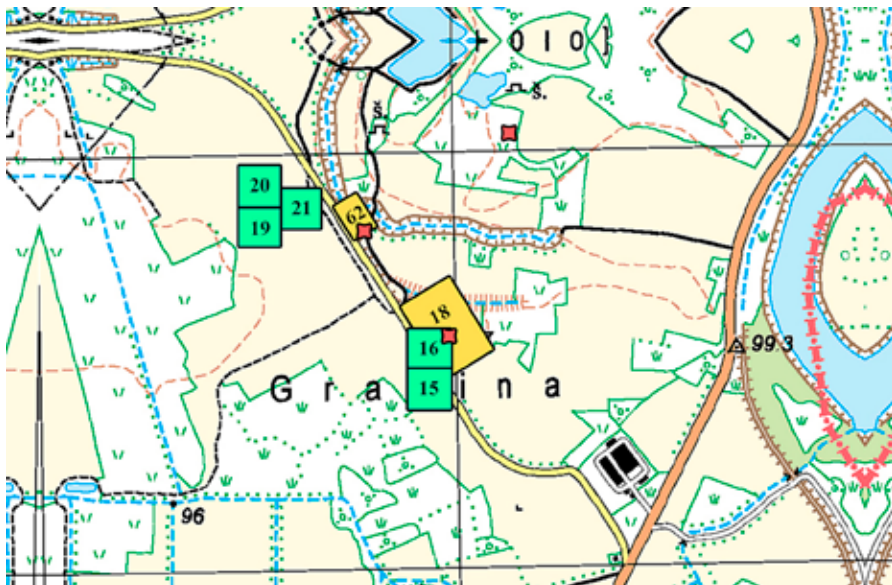
1.) Položaj Umka (Hrvatska Dubica; karta 1, tab. 1)

Položaj Umka nalazi se kraj Gornjih Cerovljana u blizini Hrvatske Dubice. Radi se o povišenom položaju koji je obrastao šumom. U terenskom pregledu nije pronađen arheološki materijal, a probnim je bušenjima ustanovljeno da se zdravični sloj javlja na dubini od četrdesetak centimetara.

¹⁴ Prevršac, Zrin, Gvozdansko, Čuntić, Klinac i Hrastovica.

¹⁵ Lokalno stanovništvo navodi sljedeće srednjovjekovne lokalitete na širem području Sisačko-moslavačke županije: utvrde Svinica i Mračaj, Kamenik kod Velikog Krčeva, Bijelnik, Jabukovac-Gradina, Veliki Gradac i Mali Gradac.

¹⁶ Zbog veličine same sonde, maksimalna dubina bušenja iznosila je 120 cm.

Karta 3 Prikaz traktova na položaju Gradina na kojima je tijekom 2017. (traktovi žute boje) i 2018. (traktovi zelene boje) zabilježena veća koncentracija površinskih nalaza. Položaji probnih bušenja označeni su crvenim simbolima (F. Franković, 2019.).

Map 3. Tracts at Gradina with evidence of larger quantity of surface survey finds discovered in 2017 (yellow) and 2018 (green). Locations of probe drillings are marked by red symbols (F. Franković, 2019)

Karta 4 Karta s prikazom položaja lokaliteta Unka koji je ispitan u istraživanjima 2017. i 2018. godine (F. Franković, 2019.).

Map 4. Site of Unka, researched in 2017 and 2018 (F. Franković, 2019)

2.) Položaj Čukur (Općina Majur; karta 2, tab. 1)

Položaj Čukur nalazi se kraj sela Veliko Krčevo. Radi se o brežuljku koji, za razliku od okolne površine, nije prekriven šumom iako se zemljište već godinama ne koristi. Uz položaj se vežu lokalne priče o postojanju crkve i zakopanim zlatnim kaležima. Probim bušenjima utvrđeno je da se zdravica (izrazito kompaktna glina) pojavljuje već na dubini od četrdesetak centimetara te da se ne radi o arheološkom lokalitetu.

3.) Položaj Kamenik (Općina Majur; karta 2) – srednji vijek

Položaj Kamenik nalazi se sjeverno od sela Veliko Krčevo. Radi se o području s više brežuljaka u šumi uz koje se vežu lokalne priče o kamenoj arhitekturi koja je bila vidljiva do prije pedesetak godina. U terenskom su pregledu na dvjema pozicijama pronađena ukupno tri ulomka srednjovjekovne

keramike. Važno je napomenuti da se radi isključivo o sporiadičnim nalazima, a ne o većoj gustoći nalaza koja bi upućivala na postojanje lokaliteta.¹⁷ U podnožju položaja pregledana su i dva obrađena polja, gdje je pronađen ulomak recentne glazirane keramike.

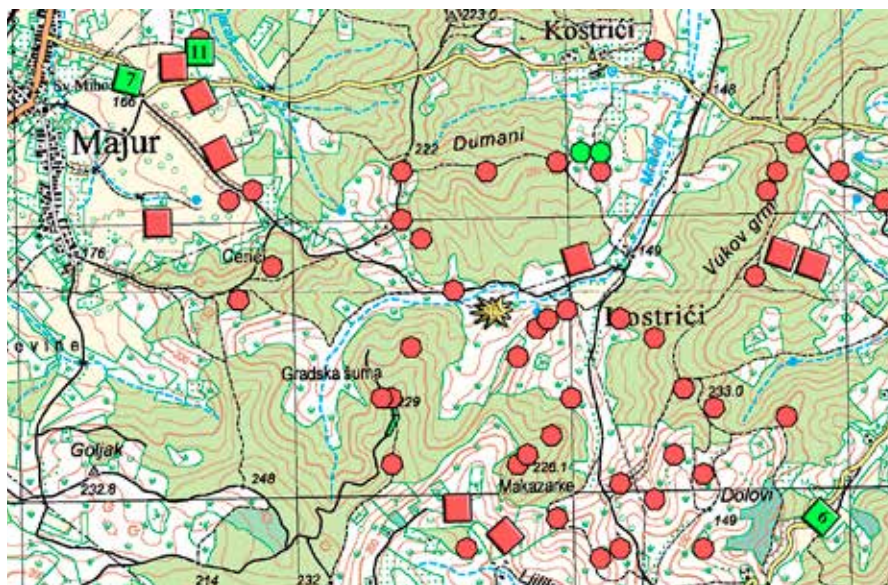
Na položaju Kamenik izvršeno je šest probnih bušenja, a dodatna su bušenja izvršena na svim okolnim brežuljcima. Dodatne provjere vršene su i na dijelovima brežuljaka gdje je bio vidljiv zemljani profil. U svim je bušenjima ustanovljeno da se zdravica pojavljuje već na 10 cm dubine.¹⁸ Tragovi kulturnog sloja nisu utvrđeni ni na dijelovima položaja na kojima je prikupljena srednjovjekovna keramika.

¹⁷ Terenski pregled ovog položaja nije uključivao postavljanje traktova jer, s obzirom na gustu vegetaciju, ne bi bilo moguće ispoštovati metodološke principe.

¹⁸ Bušenje je nastavljeno do dubine od 60 cm kako bi se utvrdilo da se uistinu radi o sterilnom sloju, ali nisu zabilježene nikakve promjene.

Karta 5 Područje oko položaja Unka (žuti simbol) obuhvaćeno istraživanjem 2018. godine. Pravokutnici predstavljaju prijeđene traktove (zeleni – zabilježeni površinski nalazi; crveni – nezabilježeni površinski nalazi), šesterokutnici pozicije na kojima su izvršena probna bušenja (zeleni – utvrđen kulturni sloj; crveni – bez kulturnog sloja), a zelena linija predstavlja otkrivene ostatke kamenog puta (F. Franković, 2019.).

Map 5. Area around Unka (marked yellow), researched in 2018. Rectangles indicate covered tracts (green – recorded surface finds; red – unrecorded surface finds), hexagons locations of probe drillings (green – presence of cultural layer; red – no cultural layer), and the green line marks remains of stone walkway (F. Franković, 2019)

4.) Položaj Gradina (Hrvatska Dubica; karta 1, 3, tab. 1) – pretpovijest (?), antika (?), srednji vijek

Položaj Gradina u literaturi se otprilice navodi kao lokalitet iz razdoblja pretpovijesti i antike.¹⁹ Radi se o dijelu ravnog područja, a ne o povišenom položaju kao što sugerira toponim. S obzirom na to da se radi o položaju površine veće od četiri hektara, terenskim pregledima 2017. i 2018. godine nastojalo se provjeriti radi li se uopće o arheološkom lokalitetu, preciznije odrediti granice lokaliteta te provjeriti postoji li razlika u prostornoj distribuciji nalaza iz različitih razdoblja. Većina površine koja se pripisuje ovom položaju prekrivena je obrađenim poljima, što je uvelike olakšalo sustavni terenski pregled.

Površina obuhvaćena sustavnim terenskim pregledom 2017. godine podijeljena je na ukupno 62 trakta, a tek je na manjem broju njih pronađen arheološki materijal.²⁰ Dijagnostički ulomci prikupljeni su u šest različitih traktova, a najviše materijala prikupljeno je u traktovima 18 i 62 (karta 3). Valja naglasiti da se u slučaju spomenutih traktova i dalje radi o malom broju ulomaka. U traktu 18 zabilježeno je ukupno 59 ulomaka keramike, od čega četiri dijagnostička: tri ulomka fine fakture koje je moguće datirati u razdoblje antike – dva ravna ruba lonca, jedan izvučeni zadebljani rub zdjele (svi ulomci rađeni su na kolu) te jedan izvučeni zadebljani rub srednjovjekovnog lonca grube fakture (izrađen na kolu). U traktu 62 prikupljeno je ukupno 20 ulomaka, od čega dva dijagnostička: jedan izvučeni rub srednjovjekovnog lonca grube fakture (rađen rukom) i jedna novovjekovna ovalna ručka fine fakture. Ostali traktovi (9, 13, 17 i 59) u kojima su prikupljeni dijagnostički ulomci keramike upućuju na aktivnost u razdobljima srednjeg i novog vijeka. Na temelju površinskih nalaza

prikupljenih 2017. godine moguće je zaključiti da je položaj Gradina naseljavan u razdobljima antike te srednjeg i novog vijeka, što navodi na zaključak da ranija atribucija ovog lokaliteta razdoblju pretpovijesti nije nužno točna.

Istraživanja su nastavljena 2018. godine na zapadnijem dijelu položaja (karta 3). Prilikom ovog terenskog pregleda prikupljeni su svi keramički ulomci, a ne samo oni dijagnostički. To je učinjeno kako bi se na temelju fakture prikupljenih ulomaka potencijalno utvrdio materijal iz razdoblja ljudske povijesti čija prisutnost nije utvrđena 2017. godine. Postavljeno je ukupno sedam traktova, a keramika je pronađena u njih pet (15, 16, 19, 20 i 21).²¹ Svih pet traktova sa svoje istočne strane nadovezuju se na traktove (18 i 62) na kojima je tijekom terenskog pregleda 2017. godine utvrđena najveća gustoća nalaza. Zbog toga je moguće zaključiti da se centralni dio lokaliteta vjerojatno nalazi upravo na ovom području.

Tijekom sustavnoga terenskog pregleda 2018. godine pronađena su tri ulomka koje se potencijalno može pripisati razdoblju pretpovijesti, komad cigle koji bi se mogao vezati uz razdoblje antike te srednjovjekovna i novovjekovna keramika. Srednjovjekovni materijal je najbrojniji, a dijagnostički ulomci uključuju dva ulomka lonaca ukrašena jednostrukom valovnicom, ulomak lonca ukrašen višestrukom valovnicom, pet ulomaka lonaca ukrašenih linijama, četiri ravna dna i 20 izvučenih zadebljanih rubova lonaca. Novovjekovni materijal mahom uključuje ulomke s glazurom.

Uzevši u obzir neravnomjernu distribuciju nalaza, činjenicu da je relativno mali broj polja sadržavao nalaze te navode lokalnog stanovništva da se radi o plavnom području,

¹⁹ MIRNIK, IVAN, 2007., 28. Lokalno stanovništvo upozorava da je Gradina zapravo položaj starog grada Dubice iz vremena obrane od Turaka (zauzet od strane Turaka 1538. godine).

²⁰ Traktovi 9, 13, 17, 18, 62 (karta 3).

²¹ Zbog promjene metodološkog pristupa između dvije sezone istraživanja, traktovi 15 i 16 iz 2018. godine djelomično se podudaraju s površinom trakta 18 iz 2017. godine (karta 3). Ta površina nije ponovno pregledavana. Tri se trakta iz 2018. godine (19, 20 i 21) sa svoje istočne strane nadovezuju na trakt 62 iz terenskog pregleda 2017. godine.

1 Izbor nalaza prikupljenih prilikom sustavnog terenskog pregleda 2017. godine (foto: A. Đukić)
Selected finds collected during the 2017 systematic field survey (photo: A. Đukić)

odlučeno je da će na više pozicija biti napravljena probna bušenja (karta 3). Prvo je bušenje (karta 3) izvršeno na malom elipsoidnom uzvišenju u sredini polja s najvećom koncentracijom nalaza (trakt 18). Prvih 40 cm sačinjavao je tamnosivi masni sloj koji je posljedica poljoprivrednih radova. Na dubini od 40 do 70 cm zabilježen je žuto-smeđi masni sloj s primjesama ugljena i cigle, a na dubini od 70 do 120 cm zabilježen je tamnosmeđi sloj sa sitnijim primjesama cigle. Drugo je bušenje (karta 3) izvršeno uz sam rub ceste na malom polju (trakt 62) koje je sadržavalo velik broj izuzetno fragmentiranih ulomaka keramike. Nakon 40 cm humusa ustanovljen je izuzetno pjeskoviti sloj, vjerojatno naplavni, koji se proteže do dubine od 1,20 m. Treće je bušenje (karta 3) postavljeno na najvišoj točki lokaliteta – na ravnom neobrađenom platou okruženom manjim jarkom, a ondje je ispod 40 cm humusa ustanovljen smeđi sloj pijeska i šljunka (moguće naplavni).

5.) Položaj Unka (Kostrići i okolni prostor; karte 4 i 5, sl. 3–6) – pretpovijest (brončano doba?), antika, srednji vijek

Arheološki lokalitet Unka kraj sela Kostrići smješten je u udolini sa svih strana okruženoj brežuljcima (karte 4 i 5),²² a s njegove se sjeveroistočne strane nalazi izvor pitke vode Raminac. U sredini udoline nalaze se dva uzvišenja. Prvo uzvišenje, smješteno južnije u udolini, elipsoidnog je oblika i proteže se u smjeru istok – zapad. Drugo uzvišenje,

smješteno sjevernije u udolini, značajno odudara od ostatka krajolika (sl. 3). Radi se o izuzetno strmom humku koji na vrhu nije zaravnjen, već strmo pada prema sredini gdje u humak s njegove sjeverne strane ulazi usjek.²³

Područje oko lokaliteta Unka prepuno je brežuljaka između kojih se nalaze usjeci nastali djelovanjem vode, a i danas se radi o površini s puno podzemnih voda koje mjestimično izbijaju na površinu te plave niže dijelove krajolika. Položaju je moguće pristupiti iz nekoliko smjerova, prateći prirodne usjeke u okolnim brdima. Na sjeverozapadu se nalazi put prema Majuru, na sjeveru prema Kostrićima i dalje prema Mračaju, a na jugu prema Hrvatskoj Kostajnici.

Kako bi se ustanovio karakter lokaliteta, 2017. godine provedena su tri probna bušenja. Prvo bušenje napravljeno je na vrhu južnog uzvišenja, drugo na vrhu sjevernog, a treće na platou između dvaju uzvišenja. Tragovi kulturnog sloja definirani su samo na platou između uzvišenja. Na sjevernom i južnom uzvišenju utvrđen je sloj gline koji se pojavljuje odmah ispod humusnog sloja. Na sjevernom uzvišenju izvršeno je nekoliko dodatnih probnih bušenja koja su pokazala da se žuti glinoviti sloj rasprostire cijelom površinom te da se pojavljuje na dubini od 30 cm. Radi se o glini izuzetno dobre kvalitete koja je spremna za korištenje te je nije potrebno dodatno pročišćavati. Važno je napomenuti kako je glina sa sjevernog uzvišenja značajno kvalitetnija od one s južnog.

S obzirom na postojanje kulturnih slojeva na platou

22 U katastru zaveden pod grad Hrvatsku Kostajnicu.

23 Lokalitet je preventivno zaštićen 11. 05. 2012. godine, a obuhvaćene su k.č. 2546, 2547 i 2548 koje pripadaju k.o. Hrvatska Kostajnica.

2 Izbor nalaza prikupljenih prilikom sustavnog terenskog pregleda 2018. godine (foto: A. Đukić)

Selected finds collected during the 2018 systematic field survey (photo: A. Đukić)

između dva uzvišenja, odlučeno je da će položaj biti istražen probnim sondama. Sonde su postavljene na tri različite pozicije kako bi se potvrdili rezultati dobiveni probnim bušenjima.

a) Sonda 1

Sonda 1 (dimenzija 2 x 3 m, s duljom stranom u smjeru istok – zapad) otvorena je na vrhu elipsoidnog uzvišenja na južnom dijelu položaja (sl. 3). Nakon uklanjanja humusnog sloja ustanovljena je zdravica (žuta glina). Na prijelazu između humusnog i zdravičnog sloja pronađen je jedan ulomak srednjovjekovne keramike (sl. 6: 1; T. 1: 2) koji ne upućuje na značajniju aktivnost na ovom dijelu položaja.

b) Sonda 2 (sl. 4)

Sonda 2 (dimenzija 3 x 2 m, s duljom stranom u smjeru sjever – jug) otvorena je na platou između dvaju uzvišenja. Ispod sloja trave definiran je sloj crne masne zemlje koji se prostirao do dubine od oko 80 cm te je sadržavao izuzetno sitne ulomke keramike i drobljeni kućni lijep (sloj 1). Ispod sloja 1 definiran je sloj masne žuto-smeđe zemlje, debljine oko 30 cm, koji je sadržavao ulomke keramike te komadiće lijepa i ugljena (sloj 2). Pronađeno je devet ulomaka pretpovijesne keramike (brončano doba?), sedam ulomaka antičke i pet ulomaka srednjovjekovne keramike. Osim toga, pronađena su četiri komada kućnog lijepa, dva fragmenta gorenih životinjskih kostiju i odbojak od pripreme jezgre s okorinom (rožnjak/radiolarit) (sl. 6: 2).

Ispod sloja 2 definiran je tamnosmeđi kompaktni sloj

koji je sadržavao manju količinu ulomaka keramike i lijepa (sloj 3). Koncentracija nalaza smanjivala se s dubinom, a na dubini od 180 cm dosegnuta je izuzetno kompaktna i tvrda smeđa zdravica. U sloju 3 pronađena su tri komada kućnog lijepa i 42 ulomka keramike, od čega su dva pripisana razdoblju srednjeg vijeka (ulomci lonaca), a ostali su okvirno pripisani razdoblju pretpovijesti (brončano doba (?); ravno dno (T. 1: 7), trakasta ručka (T. 1: 9), plastična traka s utiskivanjem prsta (T. 1: 8) i ulomak lonca jedini su dijagnostički ulomci). Posebni nalazi uključuju tri krhotine s okorinom (rožnjak/radiolarit) (sl. 6: 3).

c) Sonda 3 (sl. 5)

Sonda 3 (dimenzija 4 x 1, s dužom stranom u smjeru sjever – jug) otvorena je na prijelazu sa središnjeg platoa na sjeverno uzvišenje. U površinskom sloju (sloj 1), debljine oko 20 cm, pronađeni su komadići lijepa i četiri ulomka pretpovijesne keramike (brončano doba (?); rub lonca razgrnutog vrata i ravni rub ukrašen bradavičastom aplikacijom; T. 1: 10–11). Ispod površinskog sloja ustanovljen je sloj zemlje s grumenjem fino pročišćene visokokvalitetne gline (sloj 2) koji se djelomično nalazio na sloju smeđe zemlje (sloj 3). Vjerojatno se radi o tome da je sterilna žuta glina zbog djelovanja erozije djelomično prekrila sloj 3. U sloju 3 pronađena su tri ulomka pretpovijesne keramike i jedan komadić lijepa. U sjevernom je dijelu definiran tamniji sloj (sloj 4), a njegovim je uklanjanjem dodatno potvrđeno da je sloj 2 zaista skliznuo s vrha brežuljka. Ispod sloja 4 definirana je zdravica (sl. 5). U sloju 4 pronađeno je 59 ulomaka keramike

3 Položaj Unka s vidljivim južnim (lijevo dolje) i sjevernim (desno gore) uzvišenjem, pogled s jugoistoka (foto: F. Franković)
Location Unka with southern (below left) and northern (above right) mound, view from south-east (photo: F. Franković)

(sl. 6; T. 1: 1, 3–6). Pretpovijesnu keramiku, 53 ulomka fine, prijelazne i grube fature (sl. 6; T. 1: 3–6) većinom je moguće datirati u brončano doba. Ulomci pretpovijesne keramike pronađeni u sondi 3, kao i sondi 2, smeđe su boje (sl. 6: 4–7). Neki od njih imaju izuzetno visok udio primjese kvarca, dok kod nekih primjese u potpunosti izostaju. Iako dijagnostički ulomci ne pružaju puno podataka, prema fakturi valja naglasiti sličnost s materijalom prikupljenim prilikom istraživanja na Plitvičkim jezerima koja je Arheološki muzej u Zagrebu provodio 2013. godine. Ondje je na položaju Voštica u brončanodobnim slojevima pronađena keramika fature slične onoj pronađenoj u sondi 3 na položaju Unka.²⁴ Antička keramika u sloju 4 zastupljena je sa šest ulomaka fine fature, a valja izdvojiti ravni zadebljani rub tanjura (sl. 6: 8, T. 1: 1) koji ne dopušta precizno datiranje jer se radi o obliku koji se, u više varijanti, pojavljuje u rimskim provincijama od 1. do 4. stoljeća.²⁵

S obzirom na činjenicu da su pretpovijesni lokaliteti i nalazi gotovo nepoznati na proučavanom području, 2018. godine cilj je bio dodatno istražiti područje oko pretpovijesnog lokaliteta Unka probnim bušenjima i terenskim pregledom. Najveći problem prilikom provođenja istraživanja bio je krajolik koji je, zbog iznimne depopulacije i sve manjeg broja obrađenih površina, većim dijelom prekriven gustom vegetacijom. Terenskim pregledom obuhvaćeno je 12 traktova u radijusu od jednog kilometra oko lokaliteta Unka, a samo je u njih tri (6, 7, 11) pronađena, uglavnom recentna, keramika. Na aktivnosti iz ranijih arheoloških razdoblja ukazuju tri manja komada lomljenog kamena

(odbojak, krhotina i ulomak sječiva od rožnjaka/radiolarita) pronađena u traktu 11.

Na mjestima gdje nije bilo moguće provesti terenski pregled napravljena su probna bušenja (njih 50) do dubine zdravice, a nalazi su zabilježeni u samo tri slučaja. U prva dva slučaja²⁶ pronađena je koncentracija ugljena i sitnih ulomaka cigle (<3 mm), ali i recentni željezni čavao, što upućuje da se radi o recentnim nalazima. S obzirom na to da su oba probna bušenja postavljena neposredno jedno uz drugo, moguće je zaključiti kako se radi o ostacima iste aktivnosti. U trećem slučaju otkriven je sloj kamenja, a dodatnim je bušenjima i kartiranjem ustanovljeno da se radi o napuštenom kamenom putu koji je obrastao u šumu (karta 5). Put je dokumentiran u dužini od 135 metara te širini od dva do tri metra.

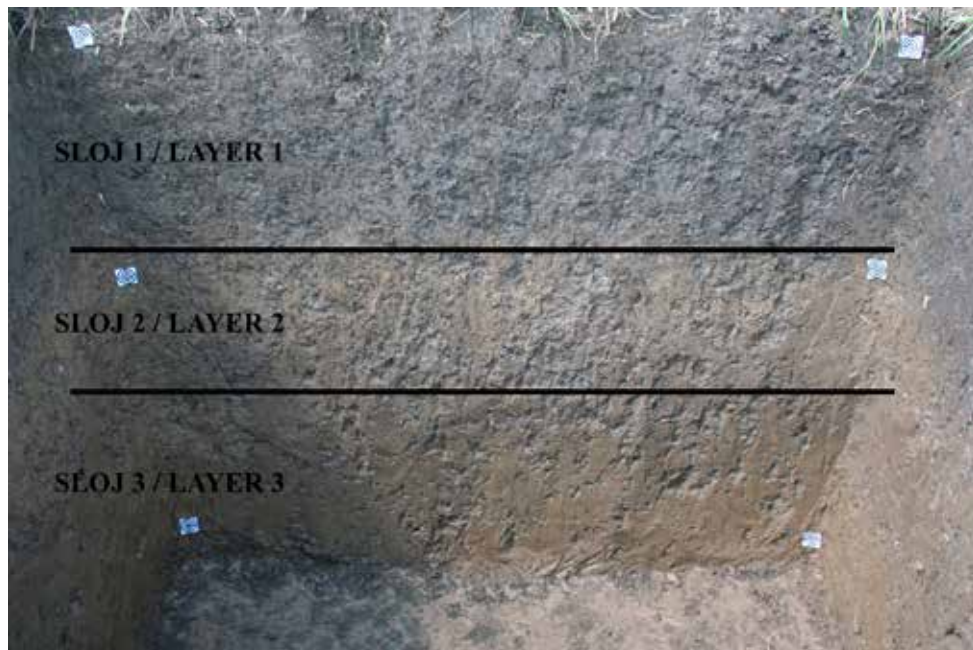
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Tijekom 2017. i 2018. godine sustavnim je terenskim pregledom te probnim bušenjima istraženo pet položaja na prostoru oko Hrvatske Kostajnice, a na jednome od njih provedena su i probna sondažna istraživanja. Posebnu problematiku na istraživanom području čini stanje terena, odnosno gusta vegetacija koja je izravan rezultat iseljavanja lokalnog stanovništva posljednjih tridesetak godina, a zbog koje je čak i položaje poznate iz pisanih izvora, poput utvrda Svinica i Mračaj, nemoguće ubicirati. Osim toga, ovakva situacija izvrsno pokazuje da je prije provođenja istraživanja nužno pregledati lokalitete koji se nalaze na sličnom terenu kako bi se moglo odabrati adekvatnu metodologiju. Primjeri ovdje proučavanih lokaliteta pokazuju da se niti

24 BAKARIĆ, LIDIJA; MIHELIĆ, SANJIN, 2013., 25 – 27.

25 JELINČIĆ, KRISTINA, 2009., 43.

26 Bušenja 44 (N: 45.25436, E:16.5566) i 45 (N: 45.2543, E: 16.55582). Koordinate su izražene u WGS84 sustavu.

4 Pogled na zapadni profil sonde 2 (s označenim slojevima) po završetku iskopavanja (foto: F. Franković, 2019.)

View of western profile of trench 2 (with marked layers) after excavation (photo: F. Franković, 2019)

5 Pogled na sjeverni i istočni profil sonde 3 (foto: F. Franković)

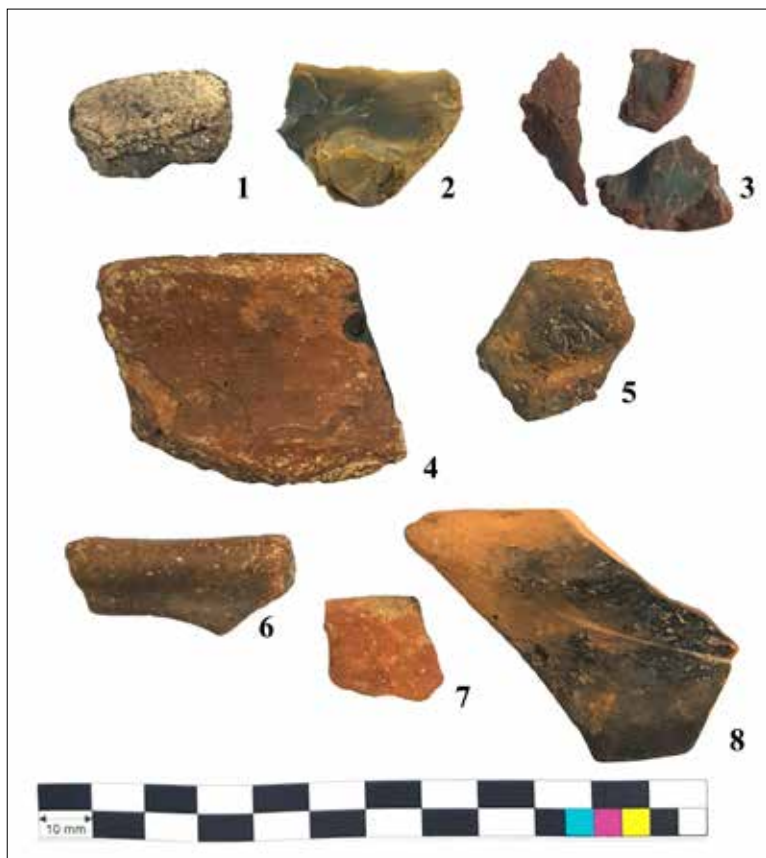
View of northern and eastern profile of trench 3 (photo: F. Franković)

jednu metodu (toponimi, usmena predaja, terenski pregled, probna bušenja) ne može koristiti samostalno, kao i to da je nemoguće predvidjeti koja će metoda na određenom mjestu biti adekvatnija. Istraživanjima provedenima na pet različitih položaja tijekom 2017. i 2018. godine potvrđena su tri lokaliteta. Najučinkovitijom metodom za definiranje kulturnih slojeva pokazalo se probno bušenje u kombinaciji s podacima dobivenima od lokalnog stanovništva.

Na dvama položajima (Umka, Čukur) nisu pronađeni arheološki nalazi. Položaj Kamenik definiran je kao srednjovjekovni lokalitet, dok je na položajima Gradina kod Hrvatske Dubice i Unka kod Kostrića pronađen materijal iz pretpovijesti, antike i srednjeg vijeka.

Na položaju Kamenik napravljen je terenski pregled, kao i šest probnih bušenja. Zanimljivo je istaknuti da probnim bušenjima nije ustanovljeno postojanje kulturnog sloja, iako je u terenskim pregledima pronađeno nešto srednjovjekovne keramike, što navodi na zaključak da su kulturni slojevi postojali, ali su vjerojatno naknadno uništeni ljudskim aktivnostima i/ili prirodnim procesima.

Na položaju Gradina izvršen je sustavni terenski pregled te probna bušenja; rezultati ukazuju na korištenje položaja u srednjem vijeku, a moguće i u pretpovijesti te u antici. Na lokalitetu je pronađen mali broj ulomaka keramike, a neki od njih pripisani su razdobljima pretpovijesti i antike isključivo na temelju fature, zbog čega lokalitet Gradinu prije svega

6 Nalazi prikupljeni prilikom iskopavanja na lokalitetu Unka (foto: A. Đukić)

Finds collected at site Unka (photo: A. Đukić)

treba smatrati srednjovjekovnim lokalitetom. Probnim je bušenjima ustanovljeno da na određenim dijelovima položaja Gradina postoji prilično debeli naplavni sloj. S obzirom na činjenicu da je lokalitet ugrožen poljoprivrednim aktivnostima i djelovanjem vode, pitanje postojanja i očuvanosti kulturnih slojeva mogla bi razjasniti probna sondažna istraživanja, osobito na sjeverozapadnom dijelu jer nalazi sugeriraju da se lokalitet širi u tom smjeru.

Svakako je najzanimljiviji položaj Unka kod sela Kostrići, čiji se sjeverni humak svojim oblikom već na prvi pogled ističe u krajoliku. Nakon terenskog pregleda i triju probnih bušenja (od kojih je samo jedno ukazivalo na postojanje kulturnog sloja), na položaju su postavljene tri probne sonde. Ispod površinskog sloja u sondi 3 zabilježen je sloj visokokvalitetne žute gline koji je prekrivao arheološke slojeve, a na poremećenu stratigrafiju ukazuju i miješani nalazi u istim slojevima ili pak mlađi nalazi pronađeni ispod starijih. Unatoč tomu, materijal iz svih triju sondi ukazuje na činjenicu da se radi o lokalitetu koji je, nesumnjivo, jedinstven primjer kulturnog krajolika koji svjedoči o tisućljetnom iskorištavanju izvora gline.²⁷ Nalazi

²⁷ Položaj se u usmenoj predaji lokalnog stanovništva spominje kao mjesto gdje je zakopano blago, zbog čega ne čudi da su laici ondje više puta kopali. Važno je istaknuti da lokalni stanovnici nisu bili svjesni da se radi o gliništu, što sugerira da je ta informacija ostala sačuvana u svijesti lokalnog stanovništva kroz priču o blagu. Drugim riječima, vrlo vrijedno i cijenjeno glinište vjerojatno je ostalo zapamćeno kao lokacija od iznimne vrijednosti, a kvalitetna glina je u pričama zamijenjena blagom. Slično je moguće zaključiti i za položaj Čukur koji je istraživao 2017. godine.

keramike sugeriraju da je glinište u najvećoj mjeri iskorištavano tijekom pretpovijesti, po svoj prilici tijekom brončanog doba, a u znatno manjoj mjeri i u vremenu antike te srednjeg vijeka. Izuzev keramike, na isti zaključak navodi i neobičan oblik humka, krnji stožac s udubljenjem u sredini i usjekom sa sjeverne strane, koji je vjerojatno posljedica eksploatacije sirovine. Istraživanje na širem području oko lokaliteta Unka pokazalo je da u blizini nije postojalo centralno naselje koje bi imalo izravnu kontrolu nad gliništem. Zbog toga se nameće zaključak da se radi o „otvorenom“ izvoru sirovine koji su mogli eksploatirati stanovnici različitih naselja u okolici, što nije neuobičajen slučaj jer su takve prakse zabilježene na pretpovijesnim lokalitetima na kojima je važnost kontrole nad prirodnim resursima, proizvodnjom i trgovinom jasno potvrđena.²⁸

Iako je u probnim sondama bilo arheološkog materijala, probna bušenja na okolnom prostoru, u kombinaciji s poremećenom stratigrafijom, ukazuju na to da nema čvrstih temelja za daljnja istraživanja, barem ne ona manjeg opsega. Ipak, s obzirom na to da se radi o jedinstvenom primjeru arheološkog krajolika, ovaj lokalitet valja zaštititi i istražiti na adekvatan način.

²⁸ TORRENCE, ROBIN, 1982., 196.

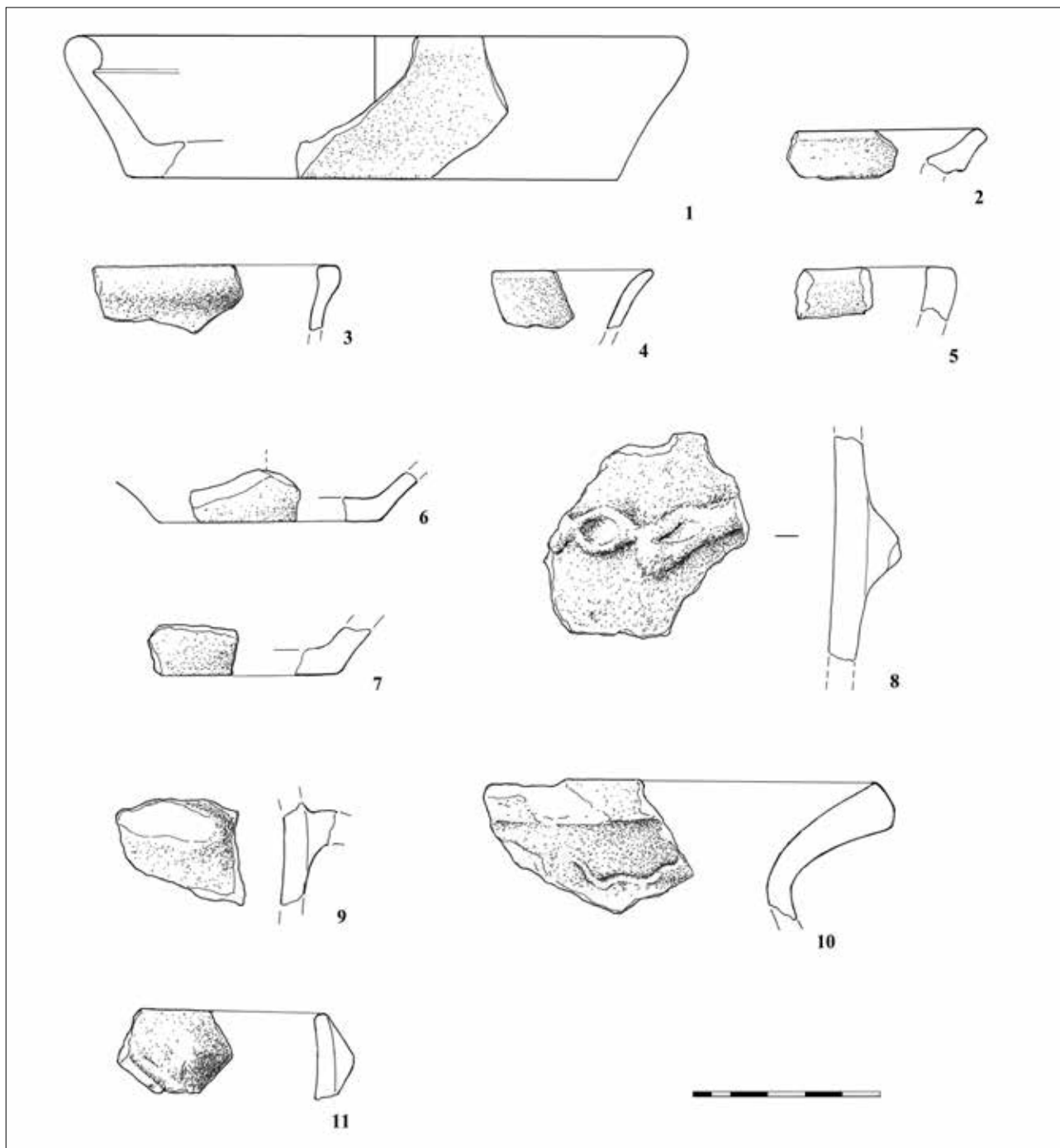

Tabla 1 Izbor materijala iz probnih istraživanja s položaja Unka 2017. (crtež: M. Galić, obrada: A. Đukić)

Table 1. Selection of material from 2017 test trench excavations at location Unka (drawing: M. Galić, rendering: A. Đukić)

1. Sonda 3, sloj 4, ulomak antičkog tanjura, ravnog dna i ravnog zadebljanog ruba; faktura: fina; način izrade: lončarsko kolo; visina: 3,7 cm; širina: 5,6 cm; stijenka: 0,6 cm

Trench 3, layer 4, sherd of ancient plate with flat bottom and broad flat rim; facture: fine; manufacture: potter's wheel; height: 3.7 cm; width: 5.6 cm; thickness: 0.6 cm

2. Sonda 1, sloj 1, ulomak srednjovjekovnog lonca izvučenog zadebljanog ruba; faktura: gruba; način izrade: lončarsko kolo; visina: 1,5 cm; širina: 2,7 cm; stijenka: 0,7 cm

Trench 1, layer 1, sherd of medieval pot with broad flat rim; fabrics: coarse; manufacture: potter's wheel; height: 1.5 cm; width: 2.7 cm;

thickness: 0.7 cm

3. Sonda 3, sloj 4, ulomak pretpovijesnog lonca ravnog zadebljanog ruba; faktura: prijelazna; način izrade: rukom; visina: 1,8 cm; širina: 4 cm; stijenka: 0,3 – 0,8 cm

Trench 3, layer 4, sherd of prehistoric pot with broad flat rim; fabrics: intermediate; manufacture: handmade; height: 1.8 cm; width: 4 cm; thickness: 0.3-0.8 cm

4. Sonda 3, sloj 4, ulomak pretpovijesne posude izvučenog ruba; faktura: fina; način izrade: rukom; visina: 1,8 cm; širina: 2 cm; stijenka: 0,3 cm

Trench 3, layer 4, sherd of prehistoric vessel with broad rim; fabrics: fine; manufacture: handmade; height: 1.8 cm; width: 2 cm; thickness: 0.3 cm

5. Sonda 3, sloj 4, ulomak pretpovijesne posude ravnog ruba; faktura: gruba; način izrade: rukom; visina: 1,2 cm; širina: 2,1 cm; stijenka: 0,9 cm

Trench 3, layer 4, sherd of prehistoric vessel with flat rim; fabrics: coarse; manufacture: handmade; height: 1.2 cm; width: 2.1 cm; thickness: 0.9 cm

6. Sonda 3, sloj 4, ulomak ravnog dna pretpovijesne posude; faktura: fina; način izrade: rukom; visina: 1,2 cm; širina: 3,1 cm; stijenka: 0,4 cm

Trench 3, layer 4, sherd of prehistoric vessel with flat bottom; fabrics: fine; manufacture: handmade; height: 1.2 cm; width: 3.1 cm; thickness: 0.4 cm

7. Sonda 2, sloj 3, ulomak ravnog dna pretpovijesne posude; faktura: gruba; način izrade: rukom; visina: 1,3 cm; širina: 2,5 cm; stijenka: 0,7 cm

Trench 2, layer 3, sherd of prehistoric vessel with flat bottom; fabrics: coarse; manufacture: handmade; height: 1.3 cm; width: 2.5 cm; thickness: 0.7 cm

8. Sonda 2, sloj 3, ulomak pretpovijesne posude ukrašen plastičnom trakom s utiskivanjem prsta; faktura: gruba; način izrade: rukom; visina:

5,4 cm; širina: 5,6 cm; stijenka: 0,8 cm

Trench 2, layer 3, sherd of prehistoric vessel decorated with plastic band and finger impressions; fabrics: coarse; manufacture: handmade; height: 5.4 cm; width: 5.6 cm; thickness: 0.8 cm

9. Sonda 2, sloj 3, ulomak pretpovijesne posude s trakastom ručkom; faktura: gruba; način izrade: rukom; visina: 2,6 cm; širina: 3,5 cm; stijenka: 0,8 cm

Trench 2, layer 3, sherd of prehistoric vessel with band-like handle; fabrics: coarse; manufacture: handmade; height: 2.6 cm; width: 3.5 cm; thickness: 0.8 cm

10. Sonda 3, sloj 1, ulomak pretpovijesnog lonca izvučenog vrata; faktura: prijelazna; način izrade: rukom; visina: 3,3 cm; širina: 4,9 cm; stijenka: 0,6 – 1,2 cm

Trench 3, layer 1, sherd of prehistoric pot with folded out neck; fabrics: intermediate; manufacture: handmade; height: 3.3 cm; width: 4.9 cm; thickness: 0.6-1.2 cm

11. Sonda 3, sloj 1, ulomak pretpovijesne posude ravnog ruba s bradavičastom aplikacijom; faktura: prijelazna; način izrade: rukom; visina: 2,2 cm; širina: 3 cm; stijenka: 0,6 cm

Trench 3, layer 1, sherd of prehistoric vessel with flat rim and pellet decoration; fabrics: intermediate; manufacture: handmade; height: 2.2 cm; width: 3 cm; thickness: 0.6 cm

LITERATURA

BAKARIĆ, LIDIJA; MIHELIĆ, SANJIN, *Izvišće o arheološkim istraživanjima provedenim tijekom 2013. godine, projekt: Istraživanje, prezentacija i turistička valorizacija arheološke baštine NP Plitvička jezera*. Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, prosinac 2013.

BOJANOVSKI, IVO, Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji (s posebnim obzirom na područje Bosne i Hercegovine) IV: Rimski cesta *Siscia-Sirmium* (Tab. Peut.) i njena topografija (arheološko topografska studija), *Godišnjak centra za Balkanološka ispitivanja* 22, 1984., 145 – 265.

DURMAN, ALEKSANDAR, Prilozi za rekonstrukciju najranije povijesti, *Dvor na Uni: od prijeslavenskog doba do naših dana*, (ur.) Mile Joka, Skupština Općine Dvor na Uni, Dvor na Uni, 1991., 89 – 93.

KARAVANIĆ, SNJEŽANA, *The Urnfield culture in Continental Croatia*. British Archaeological Reports, International Series 2036, Oxford, 2009.

JELINČIĆ, KRISTINA, *Rimska keramika lokalne proizvodnje na području hrvatskog dijela rimske provincije Gornje Panonije*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009.

MIRNIK, IVAN, Nacrt arheološke topografije kostajničko-dvorskog kraja, *Povijesni atlas gradova – Svezak IV – Hrvatska Kostajnica*, (ur.) Mirela Slukan Altić, Državni arhiv u Sisku i Institut Ivo Pilar Zagreb, Zagreb i Sisak, 2007., 15 – 36.

ŠKILJAN, FILIP, *Kulturno-historijski spomenici Banije s pregledom povijesti Banije od prapovijesti do 1881.*, Zagreb, 2008.

TORRENCE, ROBIN, *The Obsidian Quarries and Their Use, An Island Polity: The Archaeology of Exploitation in Melos*, (ur.) Colin Renfrew, Malcolm Wagstaff, CUP Archive, New York, 1982., 193 – 221.

VINSKI, ZDENKO; VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, Prolegomena k statistici i kronologiji prethistorijskih ostava u Hrvatskoj i u vojvođanskom području Srijema, *Opuscula Archaeologica* 1, 1956., 57 – 109.

VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar, 1973.

VINSKI-GASPARINI, KSENIJA, *Kultura polja sa žarama sa svojim grupama, Praistorija jugoslavenskih zemalja. Bronzno doba. Vol. IV*, (ur.) Alojz Benac, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1983., 547 – 667.

Summary

CONTRIBUTION TO THE STUDY OF ARCHAEOLOGICAL SITES IN THE AREA OF HRVATSKA KOSTAJNICA AND THE MUNICIPALITIES OF MAJUR AND HRVATSKA DUBICA

In 2017 and 2018, five locations in the surroundings of Hrvatska Kostajnica were researched through systematic field surveys and trial probings and one through trial trench research. Especially problematic for researching the area is the state of the terrain, i.e. dense vegetation as a result of emigration of local population over the last 30 years, which also makes it impossible to pinpoint sites known from written sources, like the Forts Svinica and Mračaj. In addition, such circumstances indicate the necessity to examine the sites located in similar terrain, in order to determine the appropriate methodology before conducting research. The examples of sites examined in the paper show that none of the research methods (toponyms, word of mouth, field surveys, trial probings) can be used independently and that it is impossible to foresee which method is most appropriate for a certain area. The research conducted in five different areas in 2017 and 2018 confirmed the existence of three sites. The most effective method for defining the cultural layers proved to be trial probing, together with the information obtained from local people.

Two locations (Umka, Čukur) did not result in any archaeological findings. The area of Kamenik was defined as a medieval site, while prehistoric, Roman and medieval material was found in the areas of Gradina near Hrvatska Dubica and Unka near Kostriči.

A field survey was carried out in the area of Kamenik, as well as six trial probings. It is interesting to point out that the trial probings did not determine the existence of a cultural layers, even though the field survey resulted in finds of some medieval pottery, leading to the conclusion that the cultural layers existed, but they were probably destroyed by later human activities and/or natural processes. A systematic field survey and trial probings were conducted in the area of Gradina and the results suggest that it was used in the medieval period and possibly even in prehistoric and Roman periods. A small number of finds were discovered on the site, some of which have been assigned to the prehistoric and Roman periods based solely on their fabric, which suggests that the site of Gradina should be considered primarily a medieval site. Trial probings determined that in some parts of the Gradina area there is a fairly thick alluvial

layer. Considering that the site is endangered by agricultural activities and water processes, the question of existence and preservation of cultural layers could only be resolved by trial trench excavations, especially in the north-eastern part, where the finds suggest the site might be extending.

Definitely the most interesting location is Unka near the village of Kostriči, whose northern mound immediately stands out in the landscape. After field surveys and three trial probings (only one of which suggested that there was a cultural layer), three trial trenches were set up at this location. Underneath the surface layer in Trench 3, a layer of high-quality yellow clay was determined, which covered the archaeological layers to a certain degree. The disturbance of the stratigraphy is also suggested by mixed finds within these archaeological layers, as well as by the fact that younger finds were found underneath the older ones. Nevertheless, the material from all three trenches points to the fact that this is a site which undoubtedly represents a unique example of cultural landscape marked by a thousand-year-long use of a clay source. Pottery finds suggest that the clay source was mostly used in prehistoric times, presumably during the Bronze Age, and to a lesser degree in Roman and medieval periods. In addition to pottery, the unusual shape of the mound, a truncated cone with a dent in the middle and a fracture on its northern side, probably a consequence of exploitation of raw material, leads to the same conclusion. The research in the wider area around the site of Unka showed that there was no central settlement nearby which would have had direct control over the clay source. This leads to the conclusion that it was an "open" source of raw material which could have been exploited by the inhabitants of various settlements in its surroundings. Even though there was some archaeological material in trial trenches, the trial probings in the vicinity, as well as the disturbed stratigraphy, suggest that there are no solid grounds for further research, at least not small-scale research. Nevertheless, considering that this is a unique example of archaeological landscape, the site should be appropriately protected and researched.

